

Metodický pokyn pro vymezení archivních fondů škol ukládaných ve státních okresních archivech a archivech měst

(Archivní správa MV V Praze dne 1. června 1999 - čj. AS/1-2 - 2020/99)

Zásady pro vymezení archivních fondů škol budou uplatněny u archivních fondů dosud neinventarizovaných, umožňujících při podrobnějším zpracování nutné změny v jejich evidenci. K úpravám dojde rovněž tehdy, rozhodne-li se archiv i z jiných důvodů k reinventarizaci fondů škol.

1. Vymezení archivního fondu školy musí vycházet ze struktury dochovaných archiválií, jejichž vnitřní vazby nesmějí být fondovým rozčleněním narušeny. Základem fondu musí být původní uspořádání úřední registratury, které však nemusí vždy odrážet organizační vývoj školy.
2. Archivní fond školy vychází z kontinuálně pokračující úřední agendy, do níž vplynula i agenda slučovaných škol. Podle principu "monolitnosti, tzn. vytváření větších archivních celků", stanoveného pokynem archivní správy čj. AS/2-3789/82 ze dne 3.2. 1983, je třeba zvážit, zda je účelné považovat agendu jednotlivých slučovaných škol za základ pro vymezení samostatného archivního fondu ukončeného datem sloučení škol. Školy nově vzniklé rozdělením vytvářejí nové samostatné archivní fondy. Archivní fond školy, která pokračuje v úřední agendě rozdělované školy, nekončí. Archiválie zaniklých škol tvoří uzavřené archivní fondy s výjimkou těch, jež jsou pravými priority jiných fondů. Důvodem pro vznik nového fondu není sloučení škol, kdy se vytvářejí školy s koedukovanou výchovou, nemají-li tyto školy novou správu se samostatnou úřední agendou.
3. Archivní fond školy pokračuje bez ohledu na změny názvů školy, nejsou-li tyto změny odrazem zásadních vývojových přeměn. Důvodem tvorby nového fondu nejsou ani změny v sídle školy, které zpravidla nemají vliv na její působnost.
4. Právní normy určující vývoj jednotlivých typů škol jsou pro vymezení archivních fondů rozhodující jen tehdy, znamenaly-li zásadní změnu začlenění škol do řízení školství a tedy i změnu v rozsahu a náplni činnosti jednotlivých typů škol. Důležitým mezníkem ve vývoji školství, rozhodujícím pro fondové členění archiválií škol, byl říšský zákon č. 48 z roku 1868, kterým byla vydána pravidla o poměru školy a církve, vycházející z prosincové ústavy (zákon č. 142/1867 ř. z., podle něhož dozor nad školstvím připadl státu).

Předělem ve vývoji školství z hlediska vymezení archivních fondů byl zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů, dělící typy všeobecně vzdělávacích škol na osmileté a jedenáctileté střední školy. V místech, kde nebyly pro zřízení středních škol podmínky, byly národní školy.

- a) Archiválie triviálních (farních, případně filiálních) škol a škol hlavních tvoří samostatné archivní fondy. Jestliže se však dochovaly v tak malém množství, že není účelné, aby tvořily samostatné archivní fondy, přiřazují se k fondům na ně navazujících škol po roce 1867 a tvoří jejich priora.
- b) Archiválie škol I. stupně výuky, které na sebe kontinuálně navazují, tvoří jeden archivní fond, jehož název vychází z posledního úředního názvu školy. Mohou jej tvořit obecné školy (s návazností na školy triviální), jejichž název byl změněn zákonem č. 95/1948 Sb. na národní školy a zachován byl do roku 1960 (resp. 1961), kdy došlo k jeho změně zákonem č. 186/1960 Sb. a prováděcími předpisy (základní devítiletá škola 1. až 5. ročník) a zákonem č. 29/1984 Sb. (základní škola, 1. až 4. ročník). Archiválie expozitur obecných škol tvoří s archiváliemi škol, jichž byly součástí, jeden archivní fond. V případě, že z expozitury vznikla samostatná škola a její archiválie je možno oddělit od archiválií původních škol, vzniká samostatný archivní fond.
- c) Osmileté střední školy s názvem určeným zákonem č. 31/1953 Sb., tvoří jeden archivní fond se středními školami (zákon č. 95/1948 Sb.), většinou navazujícími na měšťanské školy ve městech. Pokračuje archiváliemi základních devítiletých škol (zákon č. 186/1960 Sb. s přihlédnutím k úpravě zákonem č. 63/1978 Sb.). Pokud měly tyto školy oddělenou správu od škol s I. stupněm výuky, tvoří samostatné archivní fondy. Do jednoho archivního fondu je spojíme tehdy, jestliže měly v roce 1953 se školou I. stupně společnou správu. V místech, kde střední škola splynula s jedenáctiletou školou a tím i zanikla, tvoří její archiválie uzavřený archivní fond.
- d) Školská reforma v roce 1953 (podle zákona č. 31/1953 Sb.) se ve vymezení archivních fondů odráží především tím, že jedenáctileté střední školy jsou školami s nově vymezeným rozsahem výuky, novou správou i úřední agendou. Archiválie těchto škol není možno přiřadit k fondům gymnázií s osmiletou docházkou, jež byla zákonem č. 95/1948 Sb. zkrácena na docházkou čtyřletou. Zákonem č. 186/1960 Sb. byla činnost těchto škol ukončena a zaveden byl nový způsob středního a vyššího vzdělávání, jehož součástí se staly střední všeobecně vzdělávací školy s tříletou školní docházkou. V roce 1968 byly většinou přeměněny na gymnázia se čtyřletou

docházkou (zákon 168/1968 Sb. a zákon č. 63/1978 Sb., zrušený zákonem č. 29/1984 Sb.). Pokud je zřejmá návaznost na střední všeobecně vzdělávací školy i v úřední agendě, tvoří jejich archiválie jeden archivní fond.

Fondy středních všeobecně vzdělávacích škol třetího stupně tedy dělíme na:

aa) Školy existující do roku 1953. Archiválie těchto škol tvoří uzavřené archivní fondy s názvy např. gymnázium, reálné gymnázium, reformní reálné gymnázium apod.

bb) Jedenáctileté střední školy 1953 až 1960 (ukončené školním rokem 1960/1961).

cc) Od roku 1961 střední všeobecně vzdělávací školy. Byly-li v roce 1968 přeměněny na gymnázia, tvoří s jejich archiváliemi jeden archivní fond, který pokračuje do současnosti, zůstala-li tato škola školou státní.

6. České školy, jejichž činnost v období okupace byla ukončena a v roce 1945 obnovena, tvoří archiváliemi vzniklými před rokem ukončení činnosti za okupace jeden archivní fond s archiváliemi škol obnovenými v roce 1945. O tvorbě fondu však nerozhoduje vyučovací jazyk školy, ale její organizační postavení odrážející kontinuitu či diskontinuitu úřední agendy škol s různým vyučovacím jazykem existujících současně nebo v různých časových obdobích v jednotlivých místech, především v pohraničí.

Německé školy nově vzniklé za okupace v letech 1939 až 1945 na území tzv. protektorátu i na území připojeném k říši tvoří nové samostatné archivní fondy.

7. Samostatné archivní fondy tvoří archiválie menšinových škol s názvem vycházejícím z posledního názvu škol.

8. Nestátní školy vzniklé na základě zákona č. 29/1990 Sb. (úplné znění v zákoně č. 258/1996 Sb.), vytvoří samostatné archivní fondy.

9. Do fondu škol nepatří archiválie školních rad (místní školní rady, újezdní školní rady, srovnej zákony č. 48/1868 ř. z., 292/1920 Sb. z. a n., 153/1937 Sb. z. a n.). Jestliže školní matriky, soupisy dítek školou povinných apod. patří podle zákonných norem do kompetence těchto orgánů, ale v archivech byly zařazeny do fondů škol, vyčleníme je pouze z neinventarizovaných fondů nebo v případě, že se rozhodneme k reinventarizaci z jiných důvodů než z tohoto zjištěného nedostatku.

10. Sjednocující postup při stanovení fondu zvolíme i u odborných škol, jestliže z dochovaných archiválií vynikne kontinuita jejich vývoje. Pokud učňovské školy přeměněné zákonem č. 95/1948 Sb. na odborné školy a vyšší odborné školy, jež podle tohoto zákona poskytují vyšší odborné a obecné vzdělání, mají nedělitelnou úřední agendu, tvoří svými archiváliemi jeden archivní fond. Nové fondy vznikají u škol nově vzniklých podle tohoto zákona, který bude při vymezení archivních fondů předělem i v případě, byla-li přerušena návaznost ve vývoji škol tohoto typu a od roku 1948 měly novou správu s novou úřední agendou.

Střední odborné školy (zákon č. 186/1960 Sb.), podle zákona č. 95/1948 Sb. vyšší odborné školy, poskytující střední odborné vzdělání a potřebné vzdělání všeobecné, byly zpravidla čtyřleté a připravovaly žáky i ke studiu na vysoké škole.

Jestliže odborné a vyšší (střední) odborné školy, lišící se však zaměřením, hloubkou vzdělávání a délkou studia, na sebe navazují v jednom místě působení a mají společnou správu obou škol, tvoří svými archiváliemi jeden archivní fond. V tomto případě spojíme např. jednoleté a dvouleté obchodní školy s obchodními akademiemi, které byly v roce 1949 přeměněny na vyšší hospodářské školy, v roce 1954 na hospodářské školy a v roce 1961 na střední ekonomické školy.

Vymezení fondů učňovských škol bude ve většině případů vycházet ze zákona č. 95/1948 Sb., kdy tyto školy byly zařazeny do systému jednotného školství a přeměněny na základní odborné školy, které byly povinné pro mládež, jež nechodila do jiných škol třetího stupně. Jako školy třetího stupně byly v působnosti Ministerstva školství a osvěty, bylo je však možno zřizovat při státních a národních podnicích. Tento systém byl narušen zákonem č. 96/1950 Sb., o pracujícím dorostu, kdy Ústředí pracujícího dorostu bylo podřízeno Ministerstvu práce a sociální péče a působnost výchovných zařízení se opírala o národní výbory. Střediska pracujícího dorostu zřizovaná národními, státními a komunálními podniky, měla učňovské dílny a domovy pracujícího dorostu. Z hlediska tvorby archivního fondu je nejdůležitější činnost základních odborných škol, jež svými archiváliemi navážou na archivní fondy základních odborných škol (zákon č. 95/1948 Sb.) a jejich předchůdců.

Pro vymezení archivního fondu nebyl základním zlomem ani zákon č. 110/1951 Sb., o státních pracovních zálohách. Odborná učiliště a školy závodního výcviku byly řízeny Ministerstvem pracovních sil, které při zajišťování všeobecného vzdělávání žáků spolupracovalo s Ministerstvem školství, věd a umění. Náklady spojené s výrobním vyučováním hradily podniky. Odborná učiliště

nebo školy závodního výcviku s nimi uzavíraly smlouvy o vzájemných vztazích (Vládní nařízení č. 11/1951 Sb.).

Úloha podniku byla zdůrazněna zákonem č. 89/1958 Sb., o výchově dorostu k povolání v učebním poměru. Ministerstvo školství a kultury určovalo síť odborných učilišť zřizovaných a spravovaných podniky jako celků učňovských středisek a učňovských škol a řídilo výuku pouze metodicky. Za výchovu učňů odpovídal ředitel podniku. Specifické postavení měla výchova učňů pro podniky místního hospodářství, která byla napojena na výkonné orgány národních výborů.

Archiválie odborných učilišť a učňovských škol nelze oddělit. Představují různá údobí s různými názvy pro jeden archivní fond společného původu.

Významným mezníkem ve vývoji odborných učilišť, odborných a učňovských škol byl zákon č. 168/1960 Sb., který je řadí mezi střední vzdělávací školy, a zejména pak zákon č. 63/1978 Sb., kdy v rámci středních škol Ministerstvo školství určilo školy, jež ve čtyřletých učebních oborech odborných učilišť poskytovaly úplné střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Zakladatelská funkce podniků a jiných hospodářských organizací nebo národních výborů zůstala i nadále nedotčena. Státní správu vůči středním odborným učilištím vykonávalo Ministerstvo školství a příslušné národní výbory. Podobně je to zakotveno i v zákoně č. 29/1984 Sb.

Vzhledem k tomu, že střední odborná učiliště a vyšší odborná učiliště měla úřední agendu týkající se odborné pedagogické činnosti a agendu vyplývající ze zajištění provozu zřizovatelem, jenž zásadní dokumenty ukládal ve své spisovně, nebyla předarchivní péče o tato výchovná zařízení určena jednoznačně. Státní okresní archivy (archivy měst) mají fondy učilišť zřizovaných národními výbory, např. učiliště komunální sféry, a fondy vyšších odborných škol. Odborná učiliště svými archiváliemi i archiváliemi svých předchůdců zřizovaných u podniků, které mají podnikové archivy s tzv. trvalou perspektivou, ukládají své archiválie podle zásad diferenciací archivního dohledu mezi státními oblastními a státními okresními archivy (archivy měst). Zůstanou-li tyto fondy součástí podnikových archivů, nebude ve většině případů možno vytvořit celistvé fondy s jejich předchůdci - odbornými učilišti, příp. učňovskými školami z období před rokem 1948 - a počátek fondu bude dán zákonem č. 95/1948 Sb. nebo pozdějším rokem vzniku odborného učiliště.

11. Zemědělské školy tvoří jeden archivní fond, jestliže jejich agenda na sebe navazuje (od roku 1920 lidová škola hospodářská, od roku 1942 lidová škola zemědělská, v letech 1948 až 1954 základní odborná škola rolnická). Zimní školy zemědělské mládeže z let 1954 až 1958, zřizované podle výnosu Ministerstva zemědělství čj. 223-238975/54 ze dne 15.11. 1954, netvořily samostatnou organizační a hospodářskou jednotku a byly přičleněny k příslušné zemědělské škole. Jejich písemnosti proto netvoří samostatné archivní fondy.
12. Poradní sbory odborných škol, středních odborných škol, odborných učilišť a učňovských škol jsou součástí fondů škol, při nichž působily.
13. Podnikové technické školy poskytující střední odborné, popřípadě úplné střední odborné vzdělání, a podnikové instituty dávající vyšší odborné vzdělání tvoří svými archiváliemi samostatné archivní fondy, mají-li úřední agendu oddělenou od agendy podniku.
14. Samostatné archivní fondy tvoří pokračovací kursy, zimní školy apod., jejichž archiválie jsou součástí fondů škol, při nichž byly zřízeny.
15. Večerní školy pro pracující (studium při zaměstnání dálkové nebo externí) s vlastní správou a úřední agendou vytvářejí archiváliemi vzniklými z jejich činnosti samostatné archivní fondy.
16. Střední školy pro pracující poskytující úplné střední vzdělání, především absolventům učňovských škol, tvoří svými archiváliemi samostatné archivní fondy, jestliže měly vlastní správu školy oddělenou od správy střední odborné školy, případně střední všeobecně vzdělávací školy (zákon č. 31/1953 Sb.). Je nutné je rozlišit od studia při zaměstnání, organizovaného středními školami, často formou studia při zaměstnání a denního studia (kombinované studium, srovnej zákon č. 29/1984 Sb., § 21).
17. Základní školy pro mládež vyžadující zvláštní péči (pomocné a zvláštní školy) tvoří samostatné archivní fondy vycházející z úřední agendy navazující na sebe v různých vývojových obdobích, jež však pro vymezení fondu nejsou rozhodující.
18. Po odpovědném posouzení dokumentární hodnoty písemností mateřských škol určíme archiválie, které vytvoří samostatné archivní fondy. Zvláštní zřetel věnujeme školám se speciálně zaměřenou výchovou dětí mentálně, smyslově nebo tělesně postižených a školám se zvláštním způsobem výuky a péče o děti předškolního věku. Mateřské školy zřizované při podnicích a závodech zabezpečujících jejich provoz, patří do školské soustavy. Archiválie ukládají ve státních okresních archivech a archivech měst s výjimkou archiválií ukládaných v podnikových archivech s tzv. trvalou

perspektivou podle zásad diferenciacce dohledu mezi státními oblastními a státními okresními archivy (archivy měst).

19. Součástí archivních fondů škol jsou školní družiny, školní kluby, školní knihovny, internáty a domovy mládeže, nebyly-li zřízeny jako samostatná mimoškolní zařízení. Jejich archivní hodnotu posoudíme ve skartačním řízení v souvislosti s písemnostmi škol.
20. Archiválie školských a výchovných zařízení tvoří samostatné archivní fondy (např. domy pionýrů, dětské domovy, dětské výchovné ústavy výchovné ústavy pro mládež, diagnostické ústavy - vychovatelny a polepšovny, apod.).
21. Samostatné archivní fondy tvoří archiválie okresních pedagogických středisek a krajského pedagogického ústavu.
22. Písemnosti stranických, společenských a mládežnických organizací působících ve školách a školských zařízeních tvoří samostatné archivní fondy po jejich zhodnocení ve skartačním řízení probíhajícím obvykle současně s vyřazováním písemností škol.
23. Název archivního fondu školy vychází z posledního úředního názvu školy, přičemž se nepřihlíží k tomu, zda ve fondu jsou archiválie i z období, kdy název školy ještě nebyl užíván. Starší názvy školy, případně názvy jejích předchůdců, se uvádějí v rubrice č. 11 evidenčního listu JAF s udáním časového období. Německé názvy škol se uvádějí v českém překladu (viz Metodický pokyn týkající se všeobecných zásad tvorby názvů archivních fondů a sbírek, sekce archivní správy 1997, čj. AS/1-3565/97, odst. 3). Při překladu německých názvů škol je nutno přihlídnout k příloze č. 2 těchto Zásad (Překlad běžně užívaných německých názvů škol).

Příloha č. 1 - Právní normy

Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt-, und Trivialschulen in den sämtlichen k. k. Erbländer (tj. Tereziánský školní řád otištěný samostatně i souborně v různých sbírkách, např. in: Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780. Bd. VII, Vídeň 1786, č. 1629, s. 116n.).

Sammlung der Verordnungen und Vorschriften über die Verfassung und Einrichtung der Gymnasien. 1. vydání Vídeň 1808 (tzv. gymnazijní kodex, poslední vydání 1847).

Zákon č. 142/1867 ř. z., Základní zákon o všeobecných právech státních občanů.

Zákon č. 48/1868 ř. z., kterým se vydávají pravidla o poměru školy a církve.

Zákon č. 62/1869 ř. z., kterým se stanoví zásady školství se zřetelem na obecné školy.

Zákon č. 22/1870 z. z., doplněn zákonem č. 16/1873 z. z., český zemský školský zákon.

Zákon č. 17/1870 z. z. m., kterým se pořádá zakládání, chování v dobrém stavu a návštěva veřejných škol obecných (moravský zemský školský zákon).

Zákon č. 16/1870 z. z. slez., kterým se pořádá zřizování, navštěvování a udržování veřejných škol obecných (slezský zemský školský zákon).

Zákon č. 105/1870 ř. z., kterým se vydává prozatímní řád školní a vyučovací pro školy obecné.

Zákon č. 16/1873 Sb. z. z., kterým se upravuje zřizování, udržování a navštěvování veřejných škol obecných.

Zákon č. 17/1873 Sb. z. z., jenž se týče místní a okresní dohlídky ku školám.

Zákon č. 53/1883 Sb. ř. z., kterým se pozměňují ustanovení zákona ze 14. května 1869 (ř. z. č. 62).

Zákon č. 41/1901 z. z. sl., slezský zemský školský zákon.

Zákon č. 159/1905 ř. z., kterým se vydává definitivní řád školní a vyučovací pro školy obecné a měšťanské.

Zákon č. 292/1920 Sb. zákonů a nařízení, jímž se upravuje správa školství.

Zákon č. 226/1922 Sb. zákonů a nařízení, jímž se doplňují a mění zákony o školách obecných a

občanských.

Vládní nařízení č. 153/1937 Sb. zákonů a nařízení, o újezdních školních radách.

Zákon č. 95/1948 Sb, o základní úpravě jednotného školství (školský zákon).

Zákon č. 96/1950 Sb., o pracujícím dorostu.

Zákon č. 110/1951 Sb., o státních pracovních zálohách.

Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon).

Zákon č. 89/1958 Sb., učňovský zákon.

Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon).

Zákon č. 168/1968 Sb., o gymnasiích.

Zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol.

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění zákona č. 258/1996 Sb.

Zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství.

Zákon č. 258/1996 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon).

Příloha č. 2 Překlady nejběžnějších názvů škol v německém jazyce

Berufsschule pokračovací škola

Bezirksschulrat okresní školní rada

Bürgerschule měšťanská škola

Distriktschulrat újezdní školní rada

Doppelvolksschule obecná škola smíšená
(gemischte Volksschule)

Fachschule odborná škola

Familienschule rodinná škola

Fortbildungsschule pokračovací škola

Handelsakademie obchodní akademie

Handelsschule obchodní škola

Knabenvolksschule obecná škola chlapecká

Landesschulrat zemská školní rada

landwirtschaftliche lidová škola hospodářská

Volksbildungsschule

Lyzeum lyceum

Mädchenvolksschule obecná škola dívčí

Mittelschule střední škola

Oberrealschule vyšší reálka

Ortsschulrat místní školní rada

Realgymnasium reálné gymnázium

Reformrealgymnasium reformní reálné gymnázium

Unterrealschule nižší reálka

Übungsschule cvičná škola

Volksschule obecná škola

Wirtschaftsoberschule vyšší hospodářská škola

Wirtschaftsschule hospodářská škola

öffentliche Bürgerschule, öffentliche Volksschule apod. - v těchto spojeních se slovo öffentliche (státní)
nepřekládá